

שבת הראי"ה

פנינים מתורתו של הצדיק והחסיד, מרא דארעא דישראל, שר התורה ורועה ישראל

רבי אברהם יצחק הכהן קוק

זצ"ל

פרשת
ואתחנן

גליון מספר 34

יוצא לאור ע"י ארגון 'אור האורות' להפצת תורת הגה"צ הראי"ה קוק זיע"א * תרומות, שאלות ותגובות ניתן לשלוח לכתובת: רח' אנה פרנק 18 בת-ים דירה 10, או בדוא"ל: reiyaa@gmail.com * תרומות ניתן להפקיד בבנק הדואר חשבון מס' 20778885 * ליצירת קשר עם הארגון ניתן להתקשר: 0507-583810

אורות הפרשה

"ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר"

"מלמד שהתפלל משה תקט'ו תפילות, כמנין 'ואתחנן'." [לוקוט שמעוני' דברים רמז תתקמ].

צריך לדעת, שכשם שהמצוה בעצמה היא הרבה יותר גדולה וחשובה מכל מיני שכר שאפשר לצייר, על כן השכר המעולה ביותר, ורם ונעלה מכל, הוא המצוה בעצמה, שכר מצוה מצוה, וכל מי שזוכה לאור המצוה יותר, יגדל מאוד ששוננו ושמתח לבו בכל מצוה, ברוב תענוג שאין לו שיעור – כן הוא בתפילה, שהרבה יותר מכל משאלות הלב שיתמלאו מכל הבקשות של התפילה, יקרה היא התפילה בעצמה. על כן שמחת התפילה ועונג שלה צריך הוא להיות בעצמות התפילה, באופן שבע ומרווה עונג הרבה יותר מהעונג והשמחה המשוערת במילוי משאלות המבוטאות בהתפילה. כי עצם התפילה הוא הרבה יותר יקר, יותר נכבד במציאותו, מכל מיני המשאלים בעצמם. בכל משאל ומשאל מתרכזת נקודת המשאל, ואור הנשמה שמגיע לכל אחד ואחד בהתמלאות הבקשה שאליה נפשו שוקקת, והריכוז הזה הוא הרבה יותר נשגב ונעלה מהמילוי של המבוקש על פי חלקו באותה המציאות המתבקשת [הראי"ה קוק, 'שמונה קבצים' קובץ ו' פסקה רלד].

ותורה יבקשו מפיהו

"בעזה"י א' וילך כ"ח רחמים עת"ר לפ"ק פעה"ק ירושלים

תובכ"א.

עטרת ראשנו זיו תפארתנו הגאון הצדיק תפארת ישראל מוה"ר אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א. יכתב ויחתם בספרן של צדיקים גמורים לאתגר לחיים טובים ארוכים לשלוי'.

...ת"ל הגדת אתמול בביהמ"ד דפה לפני רוב בני הישיבות שבאו לשמוע, וב"ה לבשתי רוח גבורה כוח ועוז, להגיד הלכה ואגדה, ומתוך האגדה הכירו כולם, את הרושם הטוב שפעל עלי כבוד הדר"ג.

אך ממה שנדפס בה'מורי' סבלתי מעט צער מכלל הדבר שתארו אותי בתוארים שאין בי שמץ מנהו, ואוי למ"י שהעולם טועין בו, וביחוד ממ"ש כי הנני תלמיד-חבר להדר"ג צערת הרבה. אני בעניי אף כי רוב מחשבותי מתורתו של הדר"ג למדתי, בכ"ז מעולם לא כניתי עצמי בשם תלמידו, כי ידעתי עוצם נוראת גדולת הדר"ג, אשר אינני כדאי עדיין להקרא תלמידו, ומכ"ש תלמיד חבר. ממש מביא הדבר לידי גיחוך, וחשבתי למחות בזה אך נחמתי כי השתיקה יותר מועלת.

עבדו המשתחוה מרחוק מול הדרת גאון קדושתו,

יעקב משה בלאאמו"ר מוהר"ז זצ"ל חרל"פ,

חונה פה מושבת שערי חסד בירשת"ו.

[הד הרים' (אגרות הגרי"מ חרל"פ לראי"ה קוק) אגרת ג'].

בפרשת ואתחנן אמר מרן הראי"ה על שולחנו הטהור:

"מידות גדולות שהיו צריכות להקבע במסד-האומה, נפתחו בגדולי גדולים, והם שהעמיקו בהם עד השיתין של הנפש, והעלו אותם למרומים שברוח.

מידות החסד והאהבה נפתחו על ידי אברהם אבינו, מידות הגבורה והיראה נפתחו על ידי יצחק אבינו, וכיוצא בזה.

והנה רצה הקב"ה לפתוח שערי מידה חדשה, להעמיק בלב האומה הישראלית, מידת געגועים לארץ ישראל, שגם בהיותם על אדמת נכר, תהינה עיניהם נשואות לציון, וליבם יהיה מלא המיה לארץ אבותיהם, ועמד ופתח מידה זו על ידי רעיא מהימנא, השליח הראשון אשר נשתלח לגאול את ישראל.

"ואתחנן אל ד'"... אעברה נא ואראה את הארץ הטובה וגו'" (דברים ג כג) – שיטח משה רבינו תחנונים ותפילות כמנין ואתחנן, והרחיב והעמיק רבות רבות בהפצרותיו, ככל המבואר בספרי הקדמונים, ובמיוחד ב'מגלה עמוקות', ובתחנוניו-תפילותיו המרובות של משה רבינו, נפתח מעין עמוק ביותר של געגועים לארץ ישראל שכוחו המרווה יפה לכל הדורות. ומאז כל השואב ממעיניו של משה רבינו, גם אם הוא נמצא במרחקים, מתגעגע הוא לארץ ישראל, ואין סוף לצמאון, ואין גבול לכמיהה, כי גדול המעיין ועמוק הוא" [מועדי הראי"ה עמ' רלז].

אורות הראי"ה

הראי"ה בישיבת וולוז'ין (ב)

בשבוע שעבר התחלנו לספר על תקופת לימודיו של הראי"ה בישיבת וולוז'ין, על שקידתו בתורה, גדלותו ביראת שמים ומידותיו הנאצלות, שמפני כך זכה להערכה מיוחדת מצד חבריו ורבותיו בישיבה. השבוע נמשיך ונספר על היחס המיוחד שהיה לנצי"ב – ראש הישיבה, כלפי תלמידו הראי"ה. נעיר, כי כינויו של הראי"ה באותם ימים היה: 'העילוי מדווינסק' – על שם העיירה ממנה הגיע, או: 'העילוי מפוניבז', ע"ש העיירה בה גר חותנו האדרי"ת, ובה ישב הראי"ה בשנות נישואיו הראשונות.

הנצי"ב: "הראי"ה שקול כנגד כולם!"

הנצי"ב קירבו מאוד והזמינו פעמים רבות לחדרו הקטן ועסק עמו בתורה, דבר שהעלה את כבודו מאוד. הנצי"ב הפליג מאד בשבח תלמידו: "הוא שקול כנגד כולם"; "תלמיד כזה עוד לא היה בוולוז'ין"; "זה רבות בשנים שלא היה בישיבה בחור מצויין בחריפות ובקיאיות כמו העילוי הדווינסקאי"; "בשבילו כדאי היה שתווסד הישיבה בוולוז'ין"; "החשוב שבישיבה". הוא סיפק לו כל צרכיו בעין יפה ואמר: "הפוניבזאי עומד מעל לגדרי תקציבים". כמו כן, מקומו של הראי"ה בבית המדרש היה בקרבת מקומו של הנצי"ב.

הנצי"ב מוולוז'ין

פעם נזדמן הראי"ה, בהיותו כבר אברך,

לביקור בוולוז'ין, ונתארח בבית הנצי"ב. היה זה בתוך 'תשעת הימים' (הראשונים של חודש

אורות החז"ק

באותו הזמן שהאדם מרגיש בעצמו את עומק שפלותו, וכוחו המדמה והסכמת שכלו מתארים לו שהוא למטה מכל הברואים ממש, אז העולם כולו מתקיים עליו, ובהתרוממותו כל הבריות מתרוממים. "אשר הראיתני צרות רבות ורעות, תשוב תחיני, ומתהומות הארץ תשוב תעלני, תרב גדולתי ותסב תנחמני, גם אני אודך בכלי נבל אמתך א-להי אומרה לך ככינור קדוש ישראל, תרננה שפתי כי אומרה לך ונפשי אשר פדית".

[הראי"ה קוק, 'שמונה קבצים' קובץ ה פסקה פט].

מכתב ידו של מרן הגרא"ז מלצר זצ"ל, ראש ישיבת עץ חיים, ומח"ס 'אבן האזל': "גאון ישראל מוהר"א הכהן קוק זצ"ל. נוסף לאשר כבר נודע בכל תפוצות ישראל, עוצם גדלו בכל מקצועות התורה, בהלכה ואגדה, מוסר ודעת, לבד זה היה גדול מאוד בקיום מצות 'ולדבקה בו', שלדבקתו בוד' ותורתו אין מלים להעריך את ערכו. ראוי לתלמידיו ומוקירי שמו ללמוד ממסירותו בכל לבבו באהבה ד' וישראל עמו, ותשוקתו העצומה לזכות את כל אשר היה ביכולתו להשפיע עליו, בין בדבריו החוצבים להבות אש בדרשותיו ובין בספריו הגדולים. כבר אמרו חז"ל אין עושין נפשות לצדיקים שדביהם הם זכרונם, ובפרט לגאון ישראל כמותו, וראוי להתחזק ולעשות רצון צדיק, לגמור להוציא לאור את כל ספריו הגדולים, אשר עמל עליהם ביגיעה עצומה" [שיחות הראי"ה עמ' י"ד, ובקונטרס "אז נדברו ריאי ד'" (על קשרי הידידות האמיצים בין הגרא"ה קוק לגרא"ז מלצר) עמ' 31].

...עשה המתנגדים משתדלים להשכיח שם רבנו זצוק"ל, וצדקתו וקדושתו. אולם ודאי סוף תגלה האמת בכל הדרה, ולא רחוק היום שכולם יודו בגדולתו הנפלאה של מרן הרב קוק זצוק"ל, וכן של תלמידו המובהק מרן הגה"ק ר"מ חר"פ זצוק"ל – זכותם הגדולה תעמוד לנו. דבר גדול קדוש הוא, לפיכך גדולתו וקדושתו של מרן הרב זצוק"ל, וברור לי שזה מקרב את הגאולה, וברור כי אם כולם יודו בזה, לרבות בשיטתו הנקייה והטהורה לגלות קדושת ישראל וארצו, שזה ממש ענין הגאולה הקרובה" (הגר"צ הגר"י זוסמן זצ"ל, מובא בספר 'ליקוטי ראייה' לגר"צ נריה זצ"ל, ח"ג עמ' 136).

אב) שנוהגים שלא לאכול בשר ולא לשותת יין, אך אף על פי כן ציוה הנצי"ב לשחוט עוף לסעודה, ולברך ברכת המזון על כוס יין. וכל זה משום שראה בסעודה זו, שנערכה לכבוד אורחו, ענין של כבוד התורה – והרי זו סעודת מצווה. הנצי"ב העריך ביותר את תורתו של הראי"ה, וידוע כי בתיק התפילין של הנצי"ב היה מונח הספר 'חבש פאר' של הראי"ה העוסק במצוות התפילין.

מחזק את חבריו ביראת שמים

לשאלת רבו כתום שנת לימודו בישיבה, איך הוא מרגיש עצמו בישיבה בוולוז'ין, ענה הראי"ה שהוא "מרגיש עצמו שם כאילו הייתי בארץ ישראל", או לפי גירסא אחרת: "כאילו הייתי שרוי בקדושתה של ארץ-ישראל". הנצי"ב הרשה לו לשבת וללמוד בתפילין בישיבה, ונהג לשלוח אל הרב בחורים חלשים ביראת-שמים ועם שאלות באמונה על-מנת שיחזקם ביראה (כך מסר החפץ חיים זצ"ל). כמו כן היו בני הישיבה למדים ממנו תורה, וכל הדבר הקשה יביאו אליו, בבבלי ובירושלמי, בתוספות ובראשונים, והוא מיישב ומפרק, מגלה תומות ומפענח צפונות.

גם חבריו הגדולים היו לומדים ממנו יראת שמים ודבקות, וכפי שכתוב הרידב"ז לראי"ה – עשרות שנים אחרי שלמדו יחדיו בוולוז'ין: "בימי נעוריי למדתי ממך מוסר ומדות ויראת שמים".

בימי הפורים

באחד משני ימי הפורים בהם למד בוולוז'ין נבחר לתפקיד "גבאי פורים" (=רב פורים) על דעת כולם, תפקיד שהיו זוכים לו בחייו הלומדים, וחשובי הבחורים הביאוהו ברוב חגיגות אחר שהדליקו את המנורות בדרך שבין האכסניא שלו לבין ביתו של הנצי"ב. שם חרו חרוזים נפלאים על הנהלת הישיבה ועל האירועים בה, ועשה זאת בעברית ובארמית. על זאת אמר הנצי"ב ל"משכילים" שהסתופפו בצל הישיבה: "ראו ידיעותי של בחור זה, שהוא גדול בתורה וביראה, והרי אף בזה אינכם מגיעים לקרסוליו". כמעט יוכל שנים לאחר מכן, כשבישיבתו של הרב בירושלים 'מרכז הרב', נבחר לרב פורים נינו של הנצי"ב ר' יצחק רי"ף הי"ד, היה הראי"ה מלא התפעלות מכישורו בתורה ובחריזה של ר' יצחק, והעיר בבדיחותא: "עכשיו משיבים לי כגמולי! הנין מחזיר לי בירושלים, על דברי באוני הסבא שלו בוולוז'ין".

הראי"ה מקבל סמיכה מבעל 'ערוך השולחן'

זמן מה אחרי בואו לישיבה, בא הגאון הנודע רבי יחיאל מיכל אפשטיין זצ"ל, בעל 'ערוך השולחן', לבקר את בתו הרבנית ואת הגאון הנצי"ב זצ"ל שהיה נשוי לבתו. הודרו הנצי"ב ומיד קרא את חביבו-תלמידו החדש, הבחור 'העילוי הפוניביזי', והציגו לפני הגרי"מ. נשא ונתן האורח עם הבחור בהלכה, ובהיות הגרי"מ מורה הוראה מובהק, התרשם מאוד מהיקף ידיעותיו של העילוי מפנוביזי, ממהירות וישרות תפישתו, ומבקיאותו המסודרת המגיעה עד להלכה ברורה. בסיום הפגישה נפרד האורח בחום מהבחור הצעיר, ורבי אברהם יצחק חזר לספסל לימודיו.

והנה – בפורים של אותה שנה – הגיע להעילוי מפנוביזי, משלוח מנות מקורי ומיוחד במינו, מרבה של נובהרדוק, הגאון רבי יחיאל מיכל אפשטיין זצ"ל: סמיכת חכמים מעולה - "יורה יורה, ידן ידן וכו' וכו' כאחד הרבנים הגדולים". רבים היו משכימים לפתחו של בעל 'ערוך השולחן' לעטרם בסמיכתו, אך הוא לא היה מן המסמיכים בקלות לכל צורב, ואולם פה הוא ראה לפניו צורב מרבנן שראוי במיוחד לסמוך אותו בשתי ידיים.

מאמרו של הראי"ה על רבו הנצי"ב

פעם נכנס הראי"ה לחדרו של הנצי"ב ומצאו מצטער ודואג. לשאלתו על סיבת הצער והדאגה, הראה לו הנצי"ב מכתב מאת הסופר שאול פנחס רבינוביץ ז"ל, שהוא מבקש ממנו להמציא לו סידור תולדותיו בשביל הקובץ השנתי 'כנסת ישראל', ואמר: על זה אני שרוי במבוכה. להיענות לו, ולמלא את בקשתו, איני יכול, משום שכתבתי סיפור 'תולדות' מתאימה ביחס לאנשים שכבר מתו או לאותם ש'בחייהם קרויים מתים', ואני איני לא מאלה ולא מאלה. ושלא להיענות

לו גם כן קשה לי, שאיני רוצה להכניס אותו בתרעומת וקפידה. אז אמר לו הראי"ה: אם רבנו כל כך מצטער, הנני מוכן להקל מעליו את טרדתו זו, כאשר יועיל לספר לי את דברי ימי חייו, ואני אסדרם ואמציאם לתעודתם. וכך יצא המאמר על הנצי"ב ז"ל בספר 'כנסת ישראל' תחת החתימתו של הראי"ה.

כשביקר הראי"ה בוורשא (בעת הדפסתו את ה'עיתור סופרים') את הגאון הנצי"ב זצ"ל, ששהה אז בבית קרובו, וראה על השולחן כלי קישוט שיש עליו פרצוף אדם, שאלהו: "רבי, זה מותר?" לקח הנצי"ב ז"ל את הכלי וסילק אותו מעל השולחן. אח"כ כשהראי"ה נפטר ממנו הלך אחרנית ביראת כבוד רבה.

מדבריו של הנצי"ב לראי"ה

באחד הימים נכנס הראי"ה לחדרו של הנצי"ב ז"ל ומצאו נשען על ספה מתוך עייפות וחולשה. אמר לו הנצי"ב ז"ל: מעולם לא ידעתי את הצורך לנח מתוך עייפות וחולשה, ועד לפני זמן מה לא נזרקה בי שיבה. אבל עכשיו כשרוצים להכניס את ה'יוון' [=לימודי חול] לתוך הישיבה, כדאי שאצטרך לנח על הספה תוך עייפות וחולשה ושתזרוק בי שיבה – ובלבד שה'יוון' לא יחדור אל תוך הישיבה".

פעם אמר הנצי"ב לראי"ה: הרב מקובנה (ר' יצחק אלחנן) עוסק הרבה ב'קצות החושן' – אני אינני יכול לעסוק כל כך הרבה ב'קצות החושן', כי אני מוכרח ללמוד גם פסוק ב'דברי הימים' עם רש"י, וכשהזמן איננו מספיק לי, מרוב עבודה וטרדה, הפסוק ב'דברי הימים' עם רש"י הוא קודם אצלי ל'קצות החושן'.

עוד מסופר, כי פעם אחת הראה הנצי"ב זצ"ל לראי"ה ידיעה שנתפרסמה בעיתון 'הצפירה', כי תלמידי בית מדרש לרבנים הריפורמי סינסינאטי, בחגיגת יום הולדת רבם, מייסד וראש בית מדרשם, הראב"י הריפורמי וויס, ערכו סעודה בתשעה באב שבה אכלו סרטנים וכמה מיני שרצים מאוסים, ואמר: "בוזה נתבאר לי פסוקי התורה שבסוף פרשת שמיני, בענין איסורי אכילת שרצים, שנאמר בהם: 'לא תטמאו בָהֶם' ואחר כך שוב חזו "וְלֹא תִטְמְאוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם". הוא שהתורה נפשו של כל אדם קצה מהם, ובוזה תתקדשו בקדושה האלוהית המיוחדת לישראל. שאם לא כן – אם תטמאו עצמכם בהם, ותקלקלו בזה את צורת קדושתכם המיוחדת, סופכם שתאכלו גם שרצים מאוסים, שנפשו של אדם קצה בהם, ותטמאו את נפשתיכם".

הנצי"ב זצ"ל היה מתעניין בחליפת המכתבים שבין הראי"ה והאדר"ת זצ"ל שהיה מיועד להיות חותנו, והיה מעיר על דברי התורה שבהם. מתוך כך היה רגיל לראות במכתבי האדר"ת זצ"ל את מקום הכתיבה: פוניביזי. וכשנודמן וראה בהם את מקום הכתיבה: דובלין, שעל שפת הים הבאלטי, שהאדר"ת זצ"ל בחולשתו נסע שמה לקייטנה, – תמה על כך הנצי"ב זצ"ל, שלא ידע טעמה של חולשה מהי, ואמר: אדם גדול כזה, ר' אלי' דוד, גם כן נוסע לקייטנה?! ...! כשנפגשו, בירך הנצי"ב זצ"ל על האדר"ת זצ"ל: "ברוך שחלק מחמתו ליראיו".

[מקורות לסיפורים: חוברת 'מאבני המקום' יב, ספר 'הנשקפה כמו שחן', 'של ראייה', 'לנתיבות ישראל' ח"ב עמ' טו].

בסוד שיח

אָנִי מְכַרְח לְדַבֵּר עַל הַכֹּל, עַל גְּבִיּוֹתֵי-גְבִיּוֹתֵי, מֵה שֶׁהוּא לְמַעַל מְעַרְפִּי, מֵה שֶׁגִּתִּי וְהַרְגֵּשְׁתִּי, פִּי אֲנִי קְרוֹא לְזֶה מְדַחֵקָה נִשְׁמָתִית פְּנִימִית. "בּוֹרָא נִיב שְׁפָתַיִם שְׁלוֹם לְכַחֵן וְלִקְרוֹב אָמַר ד' וְרָפְאֵתוֹ" [הראי"ה קוק, 'חזריו' (פרקים מיומנו האישי)].

ארגון 'אור האורות' להפצת תורתו של מרן הראי"ה קוק זיע"א, קם מתוך תחושה כי רבים האנשים שלא זכו לטעום מתורתו העמוקה והמאירה של הראי"ה קוק זיע"א, שכפי הגדרת גדולי דורו היה גאון עצום בתורה ומיוחד בצדקותו (וכפי שניתן לראות במאות המכתבים ששלחו לו כל גדולי ישראל בדורו, ביניהם: האדר"ת, הנצי"ב, ה'חפץ חיים', הרידב"ז, 'חזון א"א', הגרי"ז ואף אדמו"רים רבים). אנו עדים לצמאון גובר והולך – בקרב ציבור שלומי אמוני ישראל – ללימוד תורתו הגדולה של הראי"ה קוק זיע"א, שהיה גדול המעמיקים בתורת הנסתר בדורו, ואוהב ישראל באמת בכל לב ונפש שלא היה כדוגמתו כלל בדורותינו. ההתנגדות החריפה שהייתה כלפי הראי"ה קוק נבעה אך ורק מחוסר הכרה וידיעה את תורתו, וממילא כל מי שזכה באמת להעמיק בתורת הראי"ה קוק – ולא הסתפק בסקירה שטחית ומרפרפת – מבין כמה הדברים מאירים ועמוקים מאין כמותם. בדומה לרבותינו הקדושים הרמב"ם, הרמח"ל, הבעש"ט ורבינו נחמן מברסלב זיע"א, שאמנם סבלו בימיהם מהתנגדות נוראה, אך כיום הם מקובלים אצל כל עם ישראל, כך אנו מאמינים ובטוחים שבקרוב יפתחו הלבבות כולם לאורו הגדול של מרן הראי"ה קוק זיע"א.

ניתן להשיג אצלינו את החוברת "אור שלמה" על הערצתם המופלאה של מרן פוסק הדור הגרש"ז אויערבך זצ"ל (ר"י 'קול תורה'), ואביו המקובל האלוהי הגרש"ל אויערבך זצ"ל (ר"י המקובלים 'שער השמים') כלפי הגרא"ה קוק זיע"א. שלחו לנו את כותבתכם, ואנו נשלח לכם את החוברת.